

MUTFAK BAĞLAMINDA VAN EVİ TASARIMI

Nazmiye ÖZBİR
İstanbul Aydın Üniversitesi
nazmiyeozbir@hotmail.com

ÖZ

Konut insanoğlunun barınma ihtiyacı olarak ortaya çıkmış ve mimarlık tarihinin ilk nesnel örnekleridir. İlk çağlardan günümüze kadar değişik şekillerde evreler geçirerek gelişmiş, bulunduğu yere göre farklılıklar göstermiş ve yapıldığı dönemlerin izlerini taşıyarak ekonomik, siyasi, kültürel, dinsel, iklimsel, topografik, sosyolojik gibi her türlü etkenler ile yoğrulmuştur. Sanayi devrimi, toplumsal temin biçimlerinde ve ilişkilerinde meydana getirdiği değişiklikler mutfak, kültürlerini de etkilemiştir. Bunun nedeni Anadolu’da sahiplik yaptığı uygarlıkların yemek kültürleri ile bütünleşmesini sağlamıştır. Türklerin ana yurdu olan Orta Asya, göç ettikleri Anadolu’da temel olan besinlerin çoğunu kendileri yetiştirilerek dünyanın başka yörelere taşımışlardır [1]. Bunları yöre şartlarına uygun olarak yetiştirmişler ve basit teknikler ile depolayıp kış aylarında kullanmışlardır [2]. Göç ettikleri her bölge de yöreye ait olan hayvan ve bitkilerden yararlanmışlardır. Türkler beslenmeye çok önem veren bir toplumdur. Toplumların tarihsel gelişimi olan yemek sadece karın doyurmak değil kültürel kalıpların bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda yemek dinsel merasimlerin, düğünlerin, eğlencelerin, ölümlerin ve birçok toplumsal davranışların bir olgusudur. Van ilimizde mutfakların özgün etkilerini içinde barındıran köklü ve çok yönlü bir mutfak tasarımı bulunmaktadır. Bu çalışmada Van mutfak kültürünün etkilediği mimari yapısı ile yeni yapılan TOKİ (Başbakanlık Toplu Konut İdaresi) Topaktaş Köyünde yaptığı köy evleri karşılaştırılması yapılmış ve öneriler getirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Van kültürü, Tandır, Van mutfağı, Van Evleri, TOKİ Köy Evleri*

DESIGN OF VAN HOUSE ACCORDING TO KITCHEN

ABSTRACT

The housing is an objective example of architecture's history, emerging as the need of human being. It evolves in different shapes and shows differences from the early ages by now. Furthermore, it is remolded because of the many factors such as topographic culture, climate, and religion, sociological reasons. Since it shapes the communal supply structure and realition, the industrial revolution affects culinary cultures. That ia also caused integrating of many different foods based on human nutrition, which is brought up in Central Asia and Anatolia by Turks, spreads to all over the World [1]. Foods had been grown and prepared with climate and local conditions and used in winter. Turks care so much about nutrition so that they got benefit of all animals and plant in the place in which they immigrated. The food being a historical development of societies is not only for saturation, it is also coming uo a part of a culture. Therefore, food is an integrated phenomenon of many social behaviors such as weddings, funerals, or religion ceremonies. Our city, named Van, has versatile, unigue and rooted kitchen designs. In this Project, Van village houses have been compared and brought a proposal about newly constructed TOKİ (Toplu Konut İdaresi) houses, which is inspired Van kitchen culture.

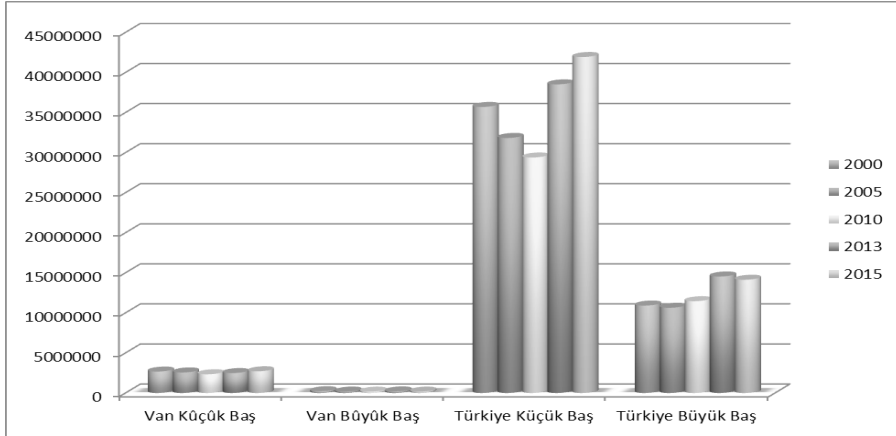
Keywords: *Culture of Van, Tandır, Van Kitchen, Van Houses, TOKİ Village Houses*

1. GİRİŞ

Yaşama biçimi, gelenek ve görenekleri, örf ve adetleri, inançları ve insan ilişkileri toplumun yaşadığı mekanların oluşmasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu özellikler toplumun sosyo - kültürel yaşantısının önemli bileşenleri olup sürekli çevre kültürleri etkileyerek ve onlardan etkilenecek gelişmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi geleneksel değerlerini uygulayan bir toplumdur. Böylece her bölge kendine özgü karakteristik özellikleri ile yemek kültürleri sivil mimari yapılarını etkilemiştir. İnsanın ne yediği - içtiği coğrafi koşullara bağlı olmakla birlikte kendi kültürleri ile ilişkilidir [1]. Coğrafi özellikler nedeni ile hayvancılık ülkemizin ekonomisi ve tarım sektöründe önemli bir yere ve potansiyele sahiptir. Van ilinde halkın %81'i geçimini hayvancılık ile sağlamaktadır. Şekil 1. ve Tablo 1. Türkiye ve Van Hayvancılık Dağılımı verilmiştir. Türkiye'de 1950'li yıllardan itibaren kentlerde gelişmeye başlayan teknoloji ve sanayileşme hareketleri ile tarımda çalışan kişilerin kırsaldan kente göçmüşlerdir.

Tablo 1. Türkiye ve Van Hayvancılık Dağılımı [3]

TÜRKİYE VE VAN HAYVANCILIK DAĞILIMI					
Yıl	2000	2005	2010	2013	2015
Van Küçük Baş	2668666	2561189	2334707	2485670	2703581
Van Büyük Baş	220950	174434	160043	194856	167388
Türkiye Küçük Baş	35695000	31823794	29382924	38511808	41924100
Türkiye Büyük Baş	10909000	10633410	11454526	14534861	14127837

Şekil 1. Türkiye ve Van Hayvancılık Dağılımı [3]

Göç ekonomik, siyasal ve sosyal nedenler ile ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde özellikle Van yöresinde gelir dengesizliği, toprak parçalanması, deprem, işsizlik ve terör nedenlerine bağlı olarak sürekli göç hareketi yaşanmaktadır. Tohum Yasası ile kırsal alanlarda çiftçinin tarım yapamamasına ve hayvancılığın önemli ölçüde gerilmesine yaşanan göçün ve işsizliğin en önemli nedenlerindedir. Van'da kırsaldan kente yönelik göçlerin hızlanması 1980 sonrasıdır.

1.1. Çalışmanın Amacı

Çalışmanın amacı, Mutfak kültürlerini Van Evlerine bağlı olarak incelenmesi, yeni işlevleri ile uğradığı değişimleri saptamak ve kullanıcı-mekan ilişkilerinin yaşama dinamiklerine uygun bir şekilde değerlendirilmiştir.

1.2. Çalışmanın Kapsamı

Çalışmada, Van mutfak kültürü, tandır mutfağı, eski Van evlerindeki bahçe, mutfak, havlu, kiler ve ambarların Van yöresindeki önemi ile günümüz TOKİ tarafından yapılan Topaktaş Köy evlerinin karşılaştırılması yapılmıştır.

1.3. Çalışmanın Yöntemi

Mutfak bağlamında Van evi tasarımının incelenmesinde eski Van evlerinin mekânsal özellikleri, mutfağı, tandır mutfağı, bahçe, havlunun önemi ile günümüzde TOKİ'nin yaptığı Topaktaş Köyündeki evlerin bu ihtiyaçlara cevap verilip verilemeyeceği konusu incelenmiştir. Eski Van evinin plan ve fotoğrafları ile günümüz TOKİ ev planları ile desteklenmiş, dokümanlar ile karşılaştırma yapılmıştır. Bölgenin karakteristik özellikleri incelenip günümüz TOKİ evleri ile ilkeleri üzerinde bir değerlendirme yapıp literatür araştırması yapılmıştır.

2. VAN İLİ VE YÖRESEL ÖZELLİKLERİ

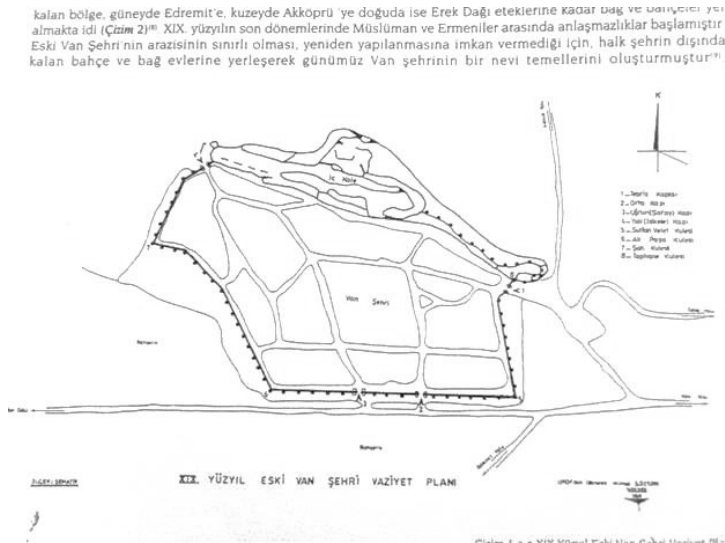
Van ilimiz Türkiye yüzölçümünün %2,2'sini kaplayan 6. büyük ilimizdir. Yüzölçümü 19.069 km² Trafik kodu 65 olup ulusal kodu 0432'dir. Türkiye coğrafyası içerisinde ise Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Murat-Van Bölümü'ndeki Van Gölü kapalı havzasında yer almaktadır. Eski Van Şehir, Türkiye'nin en büyük gölü olan Van Gölü'nün hemen doğu kıyısına kurulmuş ve çevresi volkanik dağlarla sınırlanmış olup çöküntü alanında konumlanmıştır. Deniz seviyesinden 1725 metre yüksekte olan kentin zemin yapısı genel olarak balçık ve organik toprak ile kaplanmış kum ve çakıllı kumdan oluşan göl artığı malzemeden oluşmuştur [4]. Gölün içinde, veterinerliğin gelişmesinde öncülük eden zengin dış süslemeleriyle dışarıya doğru açılan Akdamar kalesi, Van kilimi, Van kuş cenneti, Van kalesi ile Van kedisi de yerel kültürün özelliklerindedir.

2.1. Eski Van Evleri ve Mimarisi

Evler bitişik nizamda düz damlı olarak inşa edilmiştir. Günümüz Van şehri ayrı nizamda, bahçe, hayat ve sokak ilişkisi içinde inşa edilmiştir. Bağları, bahçeleri, çarşı-pazarları, çoğu iki katlı düz toprak örtülü evleri, mahalle aralarında yükselen kubbelerin, minarelerin, kiliselerin, camilerin, konsoloslukların, yerli ve yabancı kolejlerin, askeri ile karma bir kentimizdir. Şehir içindeki evler belli bir bölgeye ayrılmamış, her türden sivil ve dini mimari ile iç içe homojen olmayan bir şekilde şehir içine dağılmıştır. Bu yapılanma içinde Müslüman ve Ermeni evlerinin dış cepheleri arasında hiçbir fark görülmemektedir. Şehirde her türden mimari yapının uyumlu bir şekilde geliştiği görülmektedir [5]. 17.Yüzyılın ortalarında bölgeyi gezen Evliya Çelebi, şehrin 10 mahallesinin olduğunu, büyük çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu şehrin 3 mahallesinde ise Ermenilerin oturduğunu anlatmıştır. Şehirde iki katlı düz damlı kagir (kerpiç ve yonu taş, kireç ve cibus

harcı) malzemeden inşa edilen toplam 8.800 ev bulunduğunu, kalede ise 300 kadar yeniçeri, topçu ve cebecilere ait evler olduğunu belirtmiştir [6].

1914'te I. Dünya Savaşı ile Avrupa'da başlayan milliyetçilik akımları, Osmanlı topraklarında yaşayan Ermenileri de etkilemiştir. Özellikle 1877 - 1878 Osmanlı - Rus Savaşı'ndan ('93 Harbi) sonra, Ermeni çetelerin örgütlendiği ilk kentlerden biri Van'dır [6]. 7 Mart 1915'de Van Şehri'nin yerli halkı, Van valisi Cevdet Bey'in emriyle boşaltılarak Bitlis'e gönderilir. 17 Mart 1915'de sayıları 4.000 olan Ermeni Taşnak çeteleri, Van şehrini Rus birliklerle basarak işgal ederler. İşgalden sonra, Van valisi Cevdet Bey 20 - 23 Mart'ta İstanbul'a çektiği telgrafta "5418 haneli şehirde, Müslüman kesiminde eser kalmadığı, iki bin üzerinde ev, dükkan, mabet, okul gibi çeşitli binaların kamilen yandığı" rapor edilir [7]. 2 Nisan 1918'de Ali Sinan (Sabis) Paşa komutasındaki 4. Kolordu'nun Van'a girmesiyle üç yıllık işgal sona erer. Bu tarihten sonra Van'dan göç eden yerli halkın bir bölümü geri döner. Ancak, Eski Van Şehri içinde yer alan sivil mimari yapıları tümü ile diğer mimari yapıların büyük bir bölümü, Ermeni Taşnak çeteleri tarafından yakılıp yıkılmıştır. Şehrin bu konumu yeniden yapılanmasına imkan vermediği için, halk şehrin dışında kalan bahçe ve bağ evlerine yerleşerek günümüz Van Şehri'nin bir bakıma temellerini oluşturmuş sayılmaktadır [8]. Van evlerinin ilk örnekleri Van kalesinin güneyinde yer alan Eski Van şehrinde görülmektedir. Şehrin doğusu, batısı ve güneyi surlarla kuzeyi ise Van kalesi ile çevrelenmiştir [7]. Şehrin girişi surlardan açılan 4 kapı ile sağlanmaktaydı. Eski Van şehir yerleşme planı resim Şekil 2. gibidir.

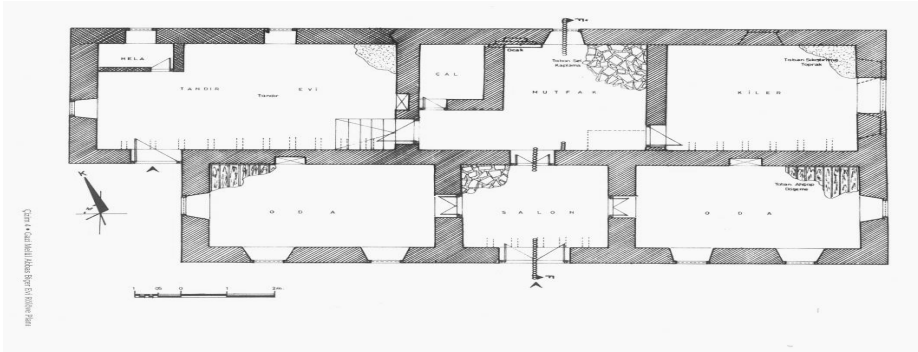

Şekil 2. XIX. Yüzyıl Eski Van Şehri Vaziyet Planı [9].

3. VAN MUTFAK DÜZENİ

Van evlerinde mutfak genelde zemin katta bulunurdu. Mutfağı olmayan mekanlarda tandır evi bulunmakta ve mutfaktaki işler burada görülmekteydi. Zeminini sıkıştırılmış toprak yada sal taşı ile kaplanmıştı. Tavanı kaplamasızdır. Mutfak içerisinde bir yada iki ocak bulunmaktadır. Duvarlar içine gömülü tek ya da çift kapaklı dolaplar bulunurdu. Mutfakta raflar, dolaplar, asılı kaplar, su kovaları ve testiler bulunurdu. Bulaşıklar bu mekanda, alçak bir oturakta ellere su dökülerek yıkanırdu.

Eskiden Van yöresinde insanların çoğu tarım ve hayvancılık ile uğraştıkları için meyve ve sebzelerin çoğunu kendi bahçelerinde üretmişlerdir. Üst katında bulunan mutfak düz damı ile doğrudan ilişkisi bulunmakta ve bahçesine doğru yer alırdı. Sofa bölümünden açılan çift kanatlı ahşap kapı ile düz dama geçiş sağlanarak özel olarak tasarlanmıştır. Kış hazırlıklarının yapıldığı, sabah kahvaltısının ve çay sohbetlerinin yapıldığı yerdir. Üst sofadan geçiş yok ise ahşap merdiven yardımı ile geçilirdi. Sobalar ve tandır evinde bulunan ocakların bacaları yaklaşık olarak 0.40 x 0.40 m çapında kare yada yuvarlak kesitlidir. Alt ve üst kattaki sobalar bir bacaya bağlanmıştır. Bacalar kerpiçten yapılmış olup içi çamur ile sıvanmıştır. Bacalar düz bir damda 0.40 x 0.40 m ölçülerde olup 0.50 m yükselerek pirimidal bir başlıkla son bulmaktadır. Başlık üzerine esme rüzgar yönünün aksi tarafına doğru duman delikleri yerleştirilmiştir [12]. Şekil 3.1 Eski Van Mutfak Düzeni planı verilmiştir.

Şekil 3.1 Eski Van Mutfak Düzeni Planı [9]

3.1. Tandır Evi

Tandır Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde tarihi çağlarından beri kullanılan ocak ve ısınma yeridir. Şekil 3.2 Yere Gömülen Tandır verilmiştir. Tandır toprağa gömülü kil ve özel bir topraktan ve yuvarlak kesitli olarak yapılmaktadır. Tamamen yere gömülü olanın alt bölümünde yer alan küle adı verilen havalandırma

menfezleri bulunmaktadır. Boyutları büyük (Ağız çapı: 60-70cm; Taban çapı: 110-130cm; Derinliği: 140-160cm.) orta (Ağız çapı: 45-55cm; Taban çapı: 90-100cm; Derinliği:110-130cm.) ve küçük (Ağız çapı: 30-35cm; Taban çapı: 50-60cm; Derinlik:60-75cm.) yükseklikleri 1m'dir. Şekil 3.3 Yere Gömülen Tandır verilmektedir.

Şekil 3.3 Yere Gömülen Tandır [14]

Tandır evi, Van evlerinin vazgeçilmez bir unsurudur. Tandır evi kış aylarında haftada bir, yaz aylarında ise her gün yakılır [11]. İçinde kerpiçten inşa edilmiş olup, kemerleri tuğla ile örülen bir yada iki ocak niş ile bir yada iki tane tandır bulunmaktadır. Evin içerisinde yer alan tandırın tam üzerinde bir baca yer almaktadır. Bu özellik bakımından Erzurum ve Muş - Bulanık ile tandır evleri ile benzerlik göstermektedir [12]. Aşağıda Şekil 3.4 Erzurum Tandır Evi Görünüşü verilmiştir [12]. Tandır evi bazen evden ayrı bahçe içerisinde bazen de eve bitişik olarak inşaat edilmektedir. İçerisinde kümes, Tandır başı, küçük ocak, yanlarda terek ve kiler yer almaktadır. Tandır evinde bulunan ocak evin yemek ihtiyacını karşılamaktadır. Gerekli yakacak malzemeyi tezekten yapılan kalak adı verilen yerde bulunur. Kalak tandır evi ile ahır arasında yer almaktadır. Van ilimizde avlu ya da bahçe, evlerin sokak ile bağlantısını sağlayan tandır, kuyu, çeşme, havuz, ocak gibi öğelerin bulunduğu en renkli fonksiyonel yeridir.

Şekil 3.4 Erzurum Tandır Evi Görünüşü [14]

Doğu Anadolu Bölgesinde ve karasal iklim hakim olduğu için özellikle kış aylarında insan ve aile ilişkileri sıcak mekanlar da geçmektedir. Tandır bir iletişim mekanıdır. Kışın sabahın erken saatlerinde tandır ocağı yakılmakta ekmekler pişirilmekte, sabah ve akşam yemekleri hazırlanmaktadır. Palas adı verilen örtü bulunan ahşap kürsünün üstüne serilir [13]. Bu sayede çevresinde oturan kişilerin ayaklarını ısıttıkları ve bireylerin sohbet ettikleri, iletişimin sağlandığı, bilgi ve kültür aktarımlarının, söyleşilerin ve gündem değerlendirilmelerinin yapıldığı komşuluk ilişkilerinin artırdığı kültürümüzün oluşmasına vesile olan bir mekandır.

3.2. Bahçe

Van evlerinde giriş cephesi sokağa tamamen açıktır. Tandır evi eve bitişik ise hayat evin arkasında bulunan bahçe ve ev arasında olur. Aynı olması ise hayat tandır evi ile ev arasında olmaktadır. Bahçe bir bütün olarak değil de her birinin ayrı kısmı olarak gereksinimlere cevap verecek şekilde tasarlanmıştır. Bahçe çoğunlukla dikdörtgen şeklinde ve kare planlı düz bir yapıdır [12]. Sınırları çit yada çamurdan yapılmış yerden yaklaşık 1.50 cm yüksekliğinde bad adı verilen möhre duvarları vardır. Duvarlarının önüne yüksek boylu ve çalı formundaki ağaçlar dikilerek bahçenin güvenliğini sağlamaktadırlar. İçerisinde ahırın bulunması durumunda bahçe çok büyüktür. Tümü belli bir aks yönünde olmayıp yaşanabilir ve kullanılabilir olmasıdır. Şürüb, çit ve sarı gül çalıları ile vişne, ayva, kuşburnu ağaçları yeralır. Meyve ve sebzeler ayrı bölümlerde yer alır. Meyvelik bölümünde ağaçların altındaki toprak sürülmeyip hayvanlar için çayır olarak kullanılmaktadır. Yazlık meyve ağaçlar eve yakın, kışlık ağaçlar ise arka kısmında

belli bir düzen içerisinde dikilerek yer alırdı. Meyve olarak en çok elma, armut ve kayısı ağaçları dikilir.

3.3. Avlu (Hayat)

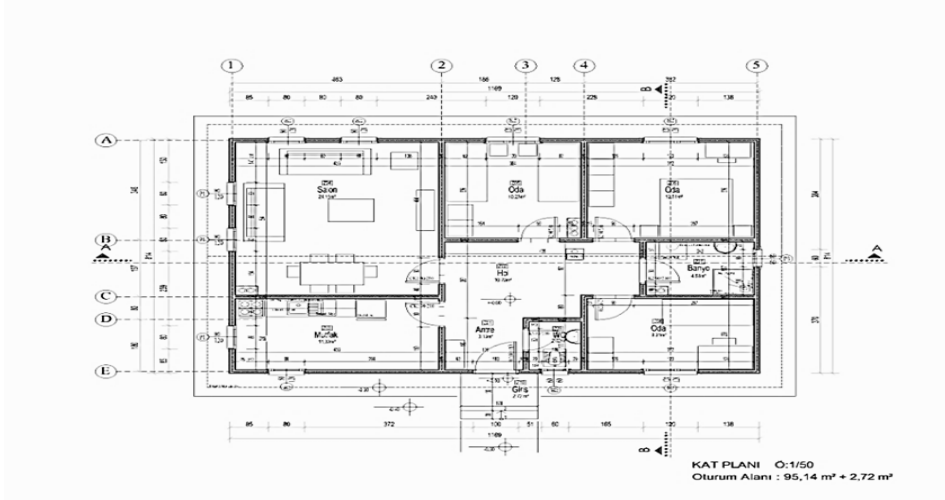
Geleneksel Van evlerinde hayat, ev ile bahçe arasında olmaktadır. Bahçeler genellikle dikdörtgen ve kare planlı olup düz bir yapıya sahiptir [13]. Yaz ve bahar aylarında oturma, yemek yeme, çamaşır yıkama ve çocukların yıkanması gibi bir çok işlerin görüldüğü yerdir. Hayatın önünde, çitlerle ayrılmış meyve ve sebzelerin yetiştirildiği bahçeye geçilirdi. Hayat Van'da hem biçimsel hem işlemsel özellikleri bakımından vazgeçilmez elemanıdır. Yuvarlak yada dilimli bir havuzu bulunmaktadır. Zemini sal, kayrak ile kaplanmaktadır. Çoğu havuzların içerisinde kuyu bulunurdu. Etrafında korkuluklarla çevrili çiçeklik yer alır. Gölge olması için etrafına asmalar yada söğüt ağaçları bulunurdu. Eve yakın olan ön bahçe gösterişli olup hayat olarak adlandırılırdı. Su ihtiyacını içerisinde bulunan kuyular tarafından karşılanır [13].

3.4. Kiler ve Ambar

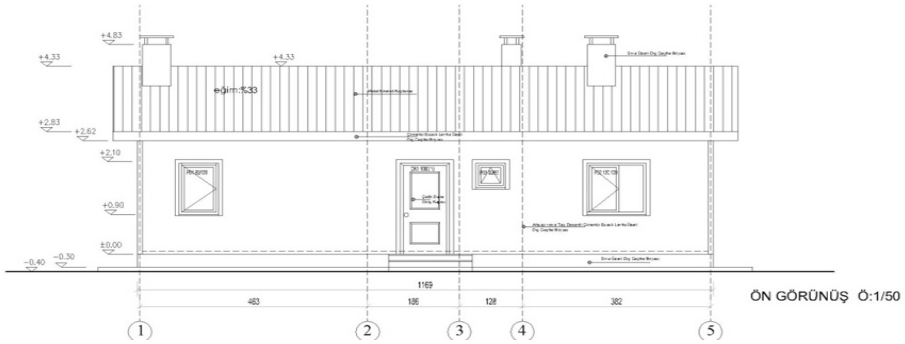
Kiler ve ambarlar mutfak ve tandır evi ile ilişkili olduğundan dolayı bu bölümlere yakın ve zemin katta bulunurdu. Tabanları sıkıştırılmış kil, pişmiş toprak veya sal kayrak taşı ile döşenmiştir. Pencereleri oldukça küçük ve yukarıda yer alırdı. Bazen kilerler ve depolar iki katlı asma kat olarak da yapılırdı. Karanlık ve loş yerlerdir. Yazın serin kışın ise soğuk olduğu için yiyeceklerin korunması bakımından ideal bir ortam sağlamaktadır. Kavurma, bulgur, yarma, erişte, kuru yufka, nişasta, kurut, salça, pekmez ve peynir gibi yiyecekler küplerde, çuvallarda, ahşap dolaplarda yada tel arda muhafaza edilmektedir. Erzak küpleri kilerde yarıya kadar toprak altına gömülerek serin bir ortam yaratılır. Kışın yenmek için patates, turp gibi yiyeceklerde toprak altına gömülmektedir [13].

4. GÜNÜMÜZ VAN KÖY EVLERİ, TOKİ ÖRNEĞİ

Ülkemizin yaşadığı hızlı nüfus artışı, kentleşmeye neden olmuştur. Konut ve kentleşme sorunlarının çözülmesi ve üretimin artırılarak işsizliğin azaltılması amacıyla, 1984 yılında Genel İdare dışında Toplu Konut ve Kamu Ortaklığı İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı ya da TOKİ, Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığı'na bağlı, özellikle sosyal konut üretimi için kurulmuş olan bir kamu kuruluşudur. 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu ile özerk Toplu Konut Fonu oluşturulmuştur. Toplu Konut İdaresi Başkanlığının işlevi Türkiye'de konut üretim sektörünün teşvik edilerek hızlı artan konut talebinin planlı bir şekilde karşılanmasını sağlamaktır. 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu Toplu Konut İdaresi Başkanlığına özerk ve esnek hareket etme imkanı sağlamıştır. Aynı zamanda, Genel Bütçe dışındaki Toplu Konut Fonu ile de İdare konut uygulamaları için sürekli ve yeterli kaynağa sahip olmuştur [16].

Şekil 4.1 Topaktaş Köyü Köy Ev Planı (TOKİ) [15]

Şekil 4.2 Topaktaş Köyü Köy Ev Ön Görünüşü (TOKİ) [15]

Deprem sonrası görevleri artmıştır. Depremden sonra Van ilinde 32 derslikli 30 okul, 27 cami, 27 ticaret merkezi ve büfeler ve Van'ın Dağönü Köyü'nde 75 köy evi, 75 ahır, Özkaynak Köyü'nde 50 köy evi ve 50 ahır, Topaktaş Köyü'nde de 175 köy evi, 175 ahır olmak üzere toplamda 17.976 daire inşaatına başlanmıştır. Köy evleri 98 metrekare, ahırlar ise 62 metrekare büyüklüğündedir. Her bir köye ayrıca köy konağı, cami köylerde içme suyu ve atık su kanalizasyon sistemleri de yapılmaktadır [16]. Topaktaş köyünde yapılan köy evleri plan ve görünüşü Şekil 4.1 ve Şekil 4.2 verilmiştir.

4.1. TOKİ'nin Görevleri

TOKİ (Toplu konut idaresi) görevleri şunlardır;

- a) Devlet garantili ve garantisiz iç ve dış tahviller ile her türlü menkul kıymetler çıkarmak
- b) Yurt içi ve yurt dışından, Toplu Konut İdaresi'nce kullanma alanlarında yararlanmak üzere kredi almaya karar vermek
- c) Konutların finansmanı için bankaların iştirakini sağlayacak tedbirleri almak, bu amaçla gerektiğinde bankalara kredi vermek, bu hükmün uygulanmasına ilişkin usulleri tespit etmek
- d) Konut inşaatı ile ilgili sanayi veya bu alanlarda çalışanları desteklemek
- e) Özellikle kalkınmada öncelikli yörelerde bulunan konut inşaatıyla ilgili şirketlere iştirak etmek
- f) Gerektiğinde her çeşit araştırma, proje ve taahhüt işlemlerinin sözleşmeyle yaptırılmasını temin etmek
- g) Kanunlarla ve diğer mevzuatla verilen görevleri yapmak
- h) Konut sektörüyle ilgili şirketler kurmak veya kurulmuş şirketlere iştirak etmek
- i) Ferdi ve toplu konut kredisi vermek, köy mimarisinin geliştirilmesine, gecekonduların dönüşümüne, tarihi doku ve yöresel mimarinin korunup yenilenmesine yönelik projeleri kredilendirmek ve gerektiğinde tüm bu kredilerde faiz sübvansiyonu yapmak
- j) Yurt içi ve yurt dışında doğrudan veya iştirakleri aracılığıyla proje geliştirmek; konut, altyapı ve sosyal donatı uygulamaları yapmak veya yaptırmak
- k) İdareye kaynak sağlanmasını sağlayan kar amaçlı projelerle uygulamalar yapmak veya yaptırmak
- l) Doğal afet meydana gelen bölgelerde gerek görüldüğü taktirde konut ve sosyal donatıları, altyapıları ile birlikte inşaa etmek, teşvik etmek ve desteklemek [17].

4.2. Topaktaş Köyü, TOKİ Evleri

Cumhuriyet tarihi boyunca Anadolu'da meydana gelen en büyük deprem Van depremidir [17]. 23 Ekim 2011 saat 13:45'te 7.2 şiddetinde merkez üssü tabanlı köyünde meydana gelmiştir. Erciş ilçesinde tamamı olmak üzere birçok ev yıkılmıştır [17]. Birçok insan hayatını kaybetmiş ve evsiz kalmıştır. Köylülerin barınma ihtiyaçlarının sağlanması ve hayvancılık faaliyetlerine devam etmesi amacıyla Başbakanlık toplu konutları TOKİ tarafından Toplu Konutlar yapılmıştır.

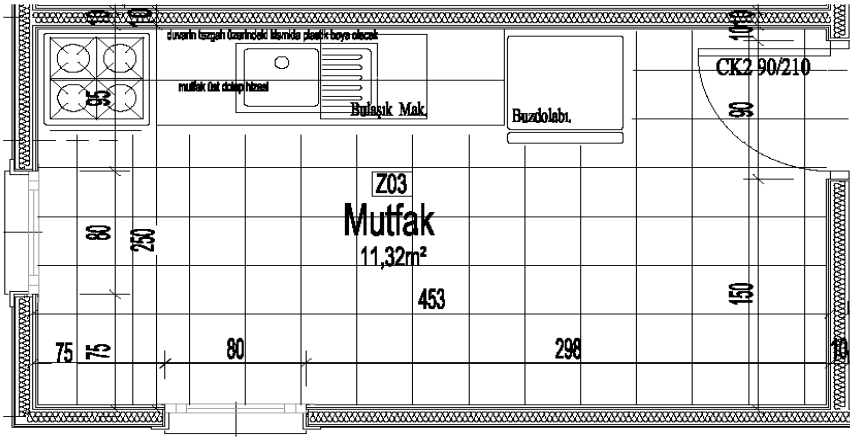

Şekil 4.3 Topaktaş Köyü Su Deposu

Topaktaş köyün de yapılan evler 2013 yılında köylülere teslim edilmiştir. Evleri arazi çukurunda ve portatif atıkların geçtiği düz ovanın içinde yer almaktadır. Ziyaret ettiğim ve köy halkı ile yaptığım anket çalışmasında, bu evlerin bir kısmının boş olduğunu, alt yapının olmadığını belirtilmiştir. Hayvanlar için yapılan ahırlarda su, yem ihtiyaçlarının karşılaması ve sağım işleri için yemlik ve duraklar yer almamaktadır.4.1. TOKİ'nin görevlerinde yer alan **f**: Her çeşit araştırma **i**: Tarih doku ve yöresel mimarinin araştırılması ve **l**: Alt yapı maddeleri ve uygulanmamıştır. Topaktaş Köyü'nde alt yapının tamamlanmasından dolayı Köy halkının koyduğu depo Şekil 4.3 Topaktaş Köyü Su Deposu verilmiştir.

4.2. Topaktaş Köyü Mutfak

Mutfak 2.5m x 4.5m'dir. Mutfak tasarımında sanayi mutfağı yerleri yapılmış olup sadece tezgah ile teslim edilmiştir. Aşağıda Şekil 4.4 Topaktaş Köyü Mutfak (TOKİ) verilmiştir.

Şekil 4.4 Topaktaş Köyü Mutfak (TOKİ) [15]

Kültür niteliğinde olan tandır ve tandır mutfağı, bahçede mera, ekip biçilen bahçe bulunmamaktadır. Asarak ve gömerek yapılan kışlık ve yazlık hazırlıkları için ihtiyaç duyulan ambar ve kilerin olmayışı yemek kültürünün birkaç yüzyıl sonra yok olmasına neden olacaktır.

5. KARŞILAŞTIRMA VE SONUÇ

Van gölünün doğu kıyısında kurulan ilimiz etrafı yüksek dağlarla ve zengin bitki örtüsüne sahiptir. Tarihi bir bölgedir. Kırsal yada kent yerleşmelerde ev en önemli dokuyu oluşturmaktadır. İklim ve arazi yapı farklılığı ile yerleşme dokularının biçimlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Hayvansal üretimi için elverişli bölgedir. Halk için bitkiler önemli bir yer tutmakta ve besin kaynaklarını oluşturmaktadır. Tedavi edici ve besleyici özellikleri bulunmaktadır. Bahçe, avlu birbirlerini tamamlayan unsurlardır. Tarım ve hayvancılık ile uğraştıkları için yiyeceklerini kendileri üretmektedir. Mutfak kültüründe mutfağının önemli bir yeri bulunmaktadır. Yörelere göre farklılık gösteren mutfak ya üst kat odalarında birinde yada arka bahçeye de hizmet verebilen zemin katta yer alırdı. Van şehri ayrı nizamda, tandır evi, bahçe, avlu (hayat), ambar ve kiler sokak ilişkisi içinde inşa edilmiştir. Bir işletme ünitesi ile geçimini tarım ve hayvancılık ile sağlayan köylüler bu işlevlerin yakınında olmalıdır. Odaların yemek pişirmeye olanak vermesine rağmen bütününe hizmet eden büyükçe ayrı bir tandır evi bulunmaktaydı. Yemek pişirmenin yanı sıra oturulan, yemek yenilebilen ve kültür aktarılmasına vesile olan bir mekandır. Tandır bir kültür niteliğindedir. Başta aile olmak üzere bireylerin bir araya geldiği bir iletişim yeridir.

Başbakanlık toplu konutları TOKİ tarafından ilimizde bir çok belde ve köylerde Toplu Konutlar yapmıştır. Topaktaş (Mermit) köyünde çelik konstrüksiyonlu 175 ev, 175 ahır, 1 cami, 16 derslik okul ve 1 tane misafirhane yapmıştır. Yeni yapılan Köy evlerinde mutfak, sadece yemek pişirmek için yapılmıştır. Bir işletme ünitesi ile geçimini tarım ve hayvancılık ile sağlayan köylüler ahır, bahçe, tandır mutfağı gibi işlevlerin yakınında olmalıdır. Kültür niteliği olan tandır ve tandır evi bu yeni konutlarda yer almamaktadır. Geçimini hayvancılıkla sağlayan köylüler ahırlarda hayvan besleyememektedir. Nedeni ise; Hayvanların besin ihtiyacının karşılaması için yalağın ve durakların olmaması ve barınakların küçük olmasıdır. Depo ve ambar olarak kullanılmaktadır. Bahçe küçük olmakla birlikte avlu (hayat) ilişkisi yoktur. Bu nedenle yeni konutlar ziraat ve hayvancılığın gerilemesine ve kültür olan eski mutfak alışkanlıklarını yok saymaktadır. Konut üretimi konusunda önemli yetkiler üstlenmiş olan TOKİ, bölgeye uygun bir çevre için politikalar izlemeli ve bunları ürettiği projelerde kullanmalıdır. Yeni yapılacak konutlarda üreticilerine örnek olmalıdır. Uygulanan politika ve projelerden elde edilen sonuçlar ne yazık ki hedeflerin büyük bir kısmına ulaşamadığını ve kırsal - kentsel sorunların artışının durdurulamadığını açıkça ortaya koymaktadır. Bunun temel nedenini, genel olarak politika ve projelerin seçiminde, uygulanmasında ve daha sonraki aşamalarda yapılan hatalar ile sosyolojik gerçeklerin ihmal edilmesidir. Kültürel miras, insanoğlunun, toplumların ve toplumu oluşturan kültür varlığının bir kanıtıdır. Somut olmayan kültürel miras, tarihsel belgesel, estetik - sanatsal, simgesel, sosyal, ekonomik, dini ve manevi ve politik değerler taşımaktadır. Yenilenemez bir kaynak olan kültürel mirasın, toplumumuz için önemli değer olan “emanet” kavramıyla gelecek nesillere aktarılması toplumsal bir sorumluluk içermektedir. Mimari miras, kültürel mirasın en önemli bileşenlerinden biridir [17]. Bundan sonra yeni yapılacak Van köy evleri ve Doğu Anadolu gibi tarihsel kültürümüzü yaşatan illerde genel özellikleri ile kültür yapıları araştırılıp yöreye uygun ve her tür ihtiyaçlarına cevap verebilen yeni köy evleri tasarlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Baysal A.,1993b, “Türk Yemek Kültüründe Değişmeler, Beslenme ve Sağlık Yönünden Değişmeler”. *Türk Mutfak Kültürü Üzerine Araştırmalar, Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Vakfı Yayınları Yayın No:3, s.12-20, Ankara.*
- Tuncel M., 2000, “Fast Food (Hızlı Yemek) Sisteminin Türk Mutfağına Uyarlanması ve Bir Uygulama”. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Turizm ve Otel İşletmeciliği Anabilim Dalı. Eskişehir*
- TUİK araştırmaları (Türkiye İstatistik Kurumu) verileri: *Şekil ve Tablo (3) Özbir N., 2014*
- Sabri Paşa S., 1960, *Van Tarihi ve Kürtler Hakkında Tettebbulalar, Altınok, Ankara, s.99; Akşener, H.S., 1996, Van'dan Vaniköy'e, Mapsan*

- Matbaası, İstanbul, ss.14-15; Öztürk, Ş., 1998, "Mimari Açından Tarihi Van Evleri", Dünyada Van Dergisi, S: 12, Ankara, ss. 26-28.*
- Çelebi E., 2000, Seyahatname, C: III-IV, Üçdal Neşriyat, İstanbul, ss.554-555.*
- Güzeloğlu S., 1996, Van ve Çevresine Tarihi ve Arkeolojik Bir Bakış, Kent Matbaacılık, İstanbul, s.16.*
- Güzeloğlu, S., 1996, s.17.*
- Aydın T, 1996., Yıkılan Bir Şehrin Anatomisi, Van Belediyesi Yayınları 5, İstanbul, ss.117-139.; Uluçam, A., 1996, s.19.*
- Şekil 2. XIX. Yüzyıl Eski Van Şehri Vaziyet Planı; Şahabettin ÖZTÜRK, Van Evlerinin Plan Oluşumu ve Gelişimi 'I. Van Gölü Havzası Sempozyumu, Basar Z., 1976, "Halkımızın Yasamında Tandır" Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı 1975, Ankara, 27-40*
- Köse M.,1965, "Tandır" Türk Folklor Arastırma Dergisi, C.9, 3714-3719*
- Öztürk Ş.,2009, M.S.Bekiroğlu, I. Uluslararası D.a.Böl.Geneleksenel Kültürü ve Sempozyumu 24-26 Haziran, Bitlis*
- Köşklü Z., 'Eski Erzurum Mutfağında Tandır: Yapılışı, Kullanımı ve Doğu Anadolu'daki Yeri Üzerine'*
- www.Van Toki İle Yenileniyor 34249 Toplu Konut İdaresi, 01/06/2014, saat: 01:00*
- Topaktaş Köyü Köy Ev Planı; Başbakanlık Toplu Konutları Arşivi*
- www.TOKİ, Emlak Kulisi.12/01/2015*
- NTVMSNBC ve ajanslar (24 Ekim 2011). "Van 7,2'yle yıkıldı: Ölü sayısı 250'yi aştı". NTVMSNBC. Erişim tarihi: 24 Ekim 2011*
- ICOMOS Türkiye Mimari Mirası Koruma Bildirgesi "2013"*